

IMOVINSKOPRAVNI ZAHTJEV PREMA OKRIVLJENIKU ODGOVORNOJ OSOBI KADA JE KAZNENIM DJELOM PRIBAVIO IMOVINSKU KORIST ZA PRAVNU OSOBU

Ines Grubišić, dipl. iur.
Zamjenica ravnateljice USKOK-a
Zagreb

UDK: 343.351
Ur.: 15. listopada 2014.
Pr.: 24. studenog 2014.
Prethodno priopćenje

Sažetak

Osoba koja je počinjenjem kaznenog djela pretrpila štetu ima pravo istu nadoknaditi od osobe koja joj je počinjenjem kaznenog djela tu štetu prouzročila. Kada šteta proizlazi iz kaznenog djela koje je počinila odgovorna osoba pravne osobe zastupajući tu pravnu osobu i stekavši imovinsku korist za tu pravnu osobu, oštećenik naknadu štete može potraživati od pravne osobe s kojom je bio u pravnom odnosu koji je nastao počinjenjem kaznenog djela ili od odgovorne osobe kao fizičke osobe koja mu je kaznenim djelom kao takvim prouzročila štetu. Kazneno djelo odgovorne fizičke osobe predstavlja štetnu radnju kojom je između nje i oštećenika zasnovan njihov međusoban i neposredan izvanugovorni odnos kojim je za odgovornu osobu nastala obveza naknade štete

Ključne riječi: *imovinskopravni zahtjev, kazneno djelo, šteta, imovinska korist pravna osoba.*

1. UVOD

Jedno od temeljnih prava osobe oštećene počinjenjem kaznenog djela jest njezino pravo na naknadu štete koja joj je prouzročena počinjenjem kaznenog djela. Navedeno proizlazi iz pravnih, socijalnih i moralnih postulata društva, a u Republici Hrvatskoj artikulirano je u više odredaba relevantnih propisa.

Pravo oštećenika da ostvari naknadu štete od počinitelja kaznenog djela omogućuje mu se između ostalog institutom imovinskopravnog zahtjeva. Imovinskopravni zahtjev omogućuje oštećeniku da svoju građanskopravnu tražbinu, koja se temelji na činjenici da je na njegovu štetu počinjeno kazneno djelo, ostvari u okviru kaznenog postupka protiv okrivljenika.

Institut imovinskopravnog zahtjeva je stoga točka u kojoj se susreću elementi kaznenog i građanskog prava i kao takav pokazuje određene specifičnosti u različitim spornim pitanjima koja se pojavljuju u praksi.

Predmet ovoga rada bit će analiza važećih zakonskih odredbi koje se tiču mogućnosti naknade štete prouzročene kaznenim djelom, i to u specifičnim situacijama kada oštećenik ima interes postaviti imovinskopravni zahtjev prema okrivljeniku fizičkoj osobi, koja je kazneno djelo na njegovu štetu počinila zastupajući pravnu osobu i ostvarivši protupravnu imovinsku korist za tu pravnu osobu.

Navedeno pitanje u posljednje vrijeme pokazalo se spornim u praksi, a isto dobiva na značaju ima li se u vidu činjenica da se kazneni postupci protiv pravnih osoba koji prate kaznene postupke protiv odgovorne fizičke osobe nerijetko obustavljaju (o tome više u nastavku). Tada se oštećeniku onemogućuje ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva prema pravnim osobama u kaznenom postupku, a ako je pravna osoba u međuvremenu prestala postojati i nema pravnog sljednika, to mu je onemogućeno i u parnici.

U kontekstu navedenoga, nesporno je da će oštećenik koji je kaznenim djelom pretrpio štetu, u takvim situacijama, a i općenito, imati interes istu nadoknaditi neposredno od osobe čijim mu je postupanjem ista uzrokovana, tj. od okrivljenika odgovorne osobe kao fizičke osobe.

2. PRAVO OŠTEĆENE OSOBE NA NAKNADU ŠTETE PROUZROČENE KAZNENIM DJELOM – KAZNENOPRAVNE ODREDBE

2.1. Kaznenopravne odredbe - općenito

Na samom početku teksta Zakona o kaznenom postupku (NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13 – dalje u tekstu: ZKP) propisano je da se tim zakonom utvrđuju pravila kojima se osigurava da nitko nedužan ne bude osuđen, a da se počinitelju kaznenog djela izrekne kazna ili druga mjera uz uvjete koje predviđa zakon i na temelju zakonito provedenog postupka pred nadležnim sudom.¹

Imajući u vidu temu ovoga rada i, s tim u vezi, analizirajući svrhu kaznenog materijalnog i procesnog prava s aspekta odgovornosti počinitelja kaznenog djela za naknadu štete prouzročene kaznenim djelom, uzet će se u fokus dio naprijed navedenog načela kaznenog postupka koji se odnosi na zahtjev da se počinitelju za kaznenog djelo izrekne kazna ili *druga mjera*.

Kazne i mjere koje se počinitelju kaznenog djela mogu izreći normirane su u svom općem obliku u Kaznenom zakonu (NN 125/12, 144/13 – dalje u tekstu: KZ). Člankom 41. KZ-a propisano je da je svrha kažnjavanja “izraziti društvenu osudu zbog počinjenog kaznenog djela, jačati povjerenje građana u pravni poredak utemeljen na vladavini prava, utjecati na počinitelja i sve druge da ne čine kaznena djela kroz jačanje svijesti o pogibeljnosti činjenja kaznenih djela i o pravednosti kažnjavanja te omogućiti počinitelju ponovno uključivanje u društvo”.

1 Čl. 1. ZKP-a.

Člankom 47. KZ-a propisane su okolnosti koje će sud ocijeniti u odmjeravanju kazne, a koje utječu da kazna po vrsti i mjeri bude lakša ili teža, među kojim okolnostima se izričito navodi da će se osobito cijeliti ponašanje počinitelja nakon počinjenja kaznenog djela, odnos prema žrtvi i trud da nadoknadi štetu.²

Važnost koja se pri kažnjavanju za počinjeno kazneno djelo daje obeštećivanju oštećenika proizlazi i iz činjenice da je upravo odnos počinitelja prema oštećeniku i naknadi štete uzrokovane kaznenim djelom izričiti kriterij za primjenu sudskog ublažavanja kazne³, oslobođenja od kazne u određenim slučajevima⁴, a kod uvjetne osude posebno istaknuta okolnost koju će sud uzeti u obzir pri razmatranju mogućnosti primjene tog instituta.⁵

Kaznenim zakonom također je kao posebna mjera propisana mogućnost suda da počinitelju naloži da u određenom roku popravi štetu počinjenu kaznenim djelom.⁶ Ista mjera može se izreći i uz uvjetnu osudu, djelomičnu uvjetnu osudu i rad za opće dobro⁷, u kojim slučajevima postaje u određenoj mjeri uvjetom

2 Čl. 47. st. 1. KZ-a: Pri izboru vrste i mjere kazne sud će, polazeći od stupnja krivnje i svrhe kažnjavanja, ocijeniti sve okolnosti koje utječu da kazna po vrsti i mjeri bude lakša ili teža (olakotne i otegotne okolnosti), a osobito jačinu ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra, pobude iz kojih je kazneno djelo počinjeno, stupanj povrede počiniteljevih dužnosti, način počinjenja i skrivljene učinke kaznenog djela, prijašnji počiniteljev život, njegove osobne i imovinske prilike te njegovo ponašanje nakon počinjenog kaznenog djela, odnos prema žrtvi i trud da naknadi štetu.

3 Čl. 48. st. 2. KZ-a: Blažu kaznu od propisane za određeno kazneno djelo sud može izreći i kad postoje naročite olakotne okolnosti, osobito ako se počinitelj pomirio sa žrtvom, ako joj je u potpunosti ili većim dijelom naknadio štetu prouzročenu kaznenim djelom ili se ozbiljno trudio naknaditi tu štetu, a svrha kažnjavanja može se postići i takvom blažom kaznom.

4 Čl. 50. st. 1. KZ-a: Sud može osloboditi kazne počinitelja:

1. kad se takva ovlast temelji na izričitoj zakonskoj odredbi,

2. kad ga posljedice kaznenog djela počinjenog iz nehaja tako teško pogađaju da je njegovo kažnjavanje nepotrebno radi ostvarenja svrhe kažnjavanja,

3. kad je počinitelj nastojao otkloniti ili umanjiti posljedice kaznenog djela počinjenog iz nehaja te naknadio štetu koju je njime prouzročio,

4. kad se počinitelj kaznenog djela za koje je propisana samo novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine pomirio sa žrtvom i naknadio štetu.

5 Čl. 56. st. 2. KZ-a: Sud može počinitelju koji je osuđen na kaznu zatvora u trajanju do jedne godine ili na novčanu kaznu izreći uvjetnu osudu kad ocijeni da počinitelj i bez izvršenja kazne neće ubuduće činiti kaznena djela. Pritom će se voditi računa o ličnosti počinitelja, njegovu prijašnjem životu, osobito je li ranije osuđivan, obiteljskim prilikama, okolnostima počinjenja samog kaznenog djela te ponašanju nakon počinjenog kaznenog djela, osobito o odnosu počinitelja prema žrtvi i nastojanju da oštećeniku popravi štetu.

6 Čl. 62. st. 1. KZ-a: Sud može počinitelju naložiti da u određenom roku:

1. popravi štetu počinjenu kaznenim djelom,

2. uplati određenu svotu novaca u korist javne ustanove, u humanitarne ili karitativne svrhe, odnosno u fond za naknadu štete žrtvama kaznenih djela, ako je to primjereno s obzirom na počinjeno djelo i ličnost počinitelja.

7 Čl. 56. st. 4. KZ-a:

Sud može počinitelju uz uvjetnu osudu odrediti jednu ili više posebnih obveza samostalno sukladno odredbama članka 62. i članka 63. ovoga Zakona ili uz zaštitni nadzor sukladno odredbi članka 64. ovoga Zakona.

neizvršavanja kazne zatvora⁸.

Kada se uz sve navedeno uzmu u obzir odredbe ZKP-a o pravima oštećenika u kaznenom postupku⁹, naknada štete prouzročene kaznenim djelom ukazuje se doista

-
- Čl. 57. st. 5. KZ-a: Na uvjetovani dio kazne shodno se primjenjuju odredbe iz članka 56., članka 58., članka 62., članka 63. i članka 64. ovoga Zakona.
- Čl. 55. st. 3. KZ-a: Sud može počinitelju uz rad za opće dobro odrediti jednu ili više posebnih obveza iz članka 62. ovoga Zakona i/ili zaštitni nadzor iz članka 64. ovoga Zakona čije trajanje ne može biti duže od vremena u kojem počinitelj mora izvršiti rad za opće dobro.
- 8 Čl. 58. st. 5. KZ-a: Sud može opozvati uvjetnu osudu i odrediti izvršenje izrečene kazne osuđeniku koji bez opravdanog razloga krši obvezu koja mu je određena sigurnosnom mjerom izrečenom uz uvjetnu osudu ili u roku koji mu je određen ne izvrši u potpunosti ili većoj mjeri obveze navedene u članku 62. ovoga Zakona, ili ih teško ili uporno krši, ili ustrajno izbjegava provođenje zaštitnog nadzora iz članka 64. ovoga Zakona. Ako se utvrdi da počinitelj obveze nije izvršio iz opravdanih razloga ili da je iz opravdanih razloga izbjegavao zaštitni nadzor, sud može obveze zamijeniti drugima, ili mu izreći zaštitni nadzor ako ga do tada nije imao, ili ga može osloboditi obveza, odnosno zaštitnog nadzora, ili mu može produljiti rok za izvršenje izrečenih obveza ili zaštitnog nadzora.
- Čl. 55. st. 8. KZ-a: Ako osuđenik ne izvrši u potpunosti ili u većoj mjeri obveze iz stavka 3. ovoga članka (*v. bilj. 7*), ili ih teško ili uporno krši, ili ustrajno izbjegava provođenje zaštitnog nadzora iz članka 64. ovoga Zakona, ili bez opravdanog razloga krši obvezu koja mu je određena sigurnosnom mjerom, sud će donijeti odluku kojom određuje izvršenje prvotno izrečene kazne. Ako se utvrdi da počinitelj obveze nije izvršio iz opravdanih razloga ili da je iz opravdanih razloga izbjegavao zaštitni nadzor, sud može obveze zamijeniti drugima, ili mu izreći zaštitni nadzor ako ga do tada nije imao, ili ga može osloboditi obveza, odnosno zaštitnog nadzora, ili mu može produljiti rok za izvršenje izrečenih obveza ili zaštitnog nadzora.
- 9 Čl. 47. ZKP-a: (1) U kaznenom postupku oštećenik ima, u skladu s ovim Zakonom, pravo:
- 1) služiti se vlastitim jezikom uključujući i znakovni jezik gluhih i gluhoslijepih i na pomoć tumača ako ne razumije ili se ne služi hrvatskim jezikom odnosno prevoditelja ili tumača znakovnog jezika ako se radi o gluhom ili gluhoslijepom oštećeniku,
 - 2) podnijeti prijedlog za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva te privremenih mjera osiguranja,
 - 3) na opunomoćenika,
 - 4) upozoravati na činjenice i predlagati dokaze,
 - 5) prisustvovati dokaznom ročištu,
 - 6) prisustvovati raspravi i sudjelovati u dokaznom postupku, te iznijeti završni govor,
 - 7) izvršiti uvid u spis predmeta sukladno članku 184. stavku 2. ovog Zakona,
 - 8) zatražiti obavijest od državnog odvjetnika o poduzetim radnjama povodom njegove prijave (članak 206.a) i podnijeti pritužbu višem državnom odvjetniku (članak 206.b),
 - 9) podnijeti žalbu,
 - 10) podnijeti prijedlog za progon i privatnu tužbu sukladno odredbama Kaznenog zakona,
 - 11) biti obaviješten o odbacivanju kaznene prijave ili odustajanju državnog odvjetnika od kaznenog progona,
 - 12) preuzeti kazneni progon umjesto državnog odvjetnika,
 - 13) zatražiti povrat u prijašnje stanje,
 - 14) biti obaviješten o ishodu kaznenog postupka.
- (2) Državno odvjetništvo i sud dužni su prije i tijekom kaznenog postupka u svakom stadiju postupka ispitati postoji li mogućnost da okrivljenik oštećeniku popravi štetu uzrokovanu kaznenim djelom.
- (3) Državni odvjetnik i sud dužni su posebno upozoriti oštećenika na prava iz stavka 1. točke 1., 2., 4., 6., 7. i 8. ovog članka. Zakonom se propisuju upozorenja oštećeniku u odnosu na prava iz stavka 1. točke 3., 5., 9., 11. i 12. ovog članka.

kao jedan od temeljnih imperativa ostvarenju svrhe kažnjavanja i vođenja kaznenih postupaka.

2.2. Imovinskopravni zahtjev

Institut imovinskopravnog zahtjeva u Republici Hrvatskoj normiran je odredbama glave XI. ZKP-a. Istim se ovlašćuje osoba koja je oštećena kaznenim djelom podnijeti u kaznenom postupku protiv okrivljenika zahtjev koji se može podnijeti u parnici, a sud će isti raspraviti u kaznenom postupku ako se time ne bi znatno odugovlačio postupak.¹⁰

U skladu s čl. 158. ZKP-a, sud može u presudi kojom okrivljenika proglašava krivim oštećeniku dosuditi imovinskopravni zahtjev u cijelosti ili djelomično te ga za ostatak uputiti u parnicu. Ako podatci kaznenog postupka ne daju pouzdanu osnovu ni za potpuno niti za djelomično presuđenje, sud će oštećenika s imovinskopravnim zahtjevom uputiti u parnicu. Sud će ga također uputiti da imovinskopravni zahtjev može ostvarivati u parnici kada donese presudu kojom se okrivljenik oslobađa optužbe ili kojom se optužba odbija ili kada rješenjem obustavi kazneni postupak.¹¹ Jasno je time i da se prijedlog za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva u kaznenom postupku može postaviti samo prema okrivljeniku.

Pravo oštećenika na podnošenje prijedloga za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva u kaznenom postupku jedno je od prava oštećenika zajamčeno ZKP-om, a isto doprinosi ostvarenju svrhe vođenja kaznenog postupka.

2.3. Oduzimanje imovinske koristi stečene kaznenim djelom

Kada je kaznenim djelom ostvarena protupravna imovinska korist, primarno je načelo da nitko takvu korist ne može zadržati.¹² Predmetna materija, kao i postupak njezinog oduzimanja regulirani su Zakonom o postupku oduzimanja imovinske koristi stečene kaznenim djelom i prekršajem (NN 145/10 – dalje u tekstu: ZPOIKSKDP).

¹⁰ Čl. 153. ZKP-a.

¹¹ Čl. 158. ZKP-a:

(1) O imovinskopravnom zahtjevu odlučuje sud.

(2) U presudi kojom okrivljenika proglašava krivim sud može oštećeniku dosuditi imovinskopravni zahtjev u cijelosti ili mu može imovinskopravni zahtjev dosuditi djelomično, a za ostatak uputiti ga u parnicu. Ako podaci kaznenog postupka ne daju pouzdanu osnovu ni za potpuno niti za djelomično presuđenje, sud će oštećenika s imovinskopravnim zahtjevom uputiti u parnicu.

(3) Kad sud donese presudu kojom se okrivljenik oslobađa optužbe ili kojom se optužba odbija ili kad rješenjem obustavi kazneni postupak, uputit će oštećenika da imovinskopravni zahtjev može ostvarivati u parnici. Kad se sud proglasi nenadležnim, uputit će oštećenika da imovinskopravni zahtjev može podnijeti u kaznenom postupku koji će početi ili nastaviti nadležni sud.

¹² Čl. 5. KZ-a: Nitko ne može zadržati imovinsku korist ostvarenu protupravnom radnjom.

Analizirajući institut obveznog oduzimanja imovinske koristi stečene kaznenim djelom s jedne strane i institut imovinskopravnog zahtjeva s druge strane, isti se mogu promatrati kao nerijetko nužno vezani jedan uz drugoga, budući da često šteta koja proizlazi iz počinjenog kaznenog djela, i kao takva je predmetom imovinskopravnog zahtjeva oštećenika, istovremeno predstavlja imovinsku korist koju je kaznenim djelom stekao okrivljenik ili koja druga osoba.

Međusobni odnos ova dva instituta prema važećem zakonodavstvu Republike Hrvatske jest takav da se radi o dva suprotstavljena zahtjeva prema okrivljeniku – jedan je zahtjev oštećenika za naknadom štete, a drugi zahtjev Republike Hrvatske da oduzme imovinsku korist stečenu kaznenim djelom. U suprotstavljenom odnosu ova dva zahtjeva prioritet ima zahtjev oštećenika, tako da je oduzimanje imovinske koristi stečene kaznenim djelom moguće samo u mjeri u kojoj takva korist nadilazi vrijednost dosuđenog imovinskopravnog zahtjeva.¹³

13 Čl. 77. st. 2. KZ-a: Ako je oštećeniku dosuđen imovinskopravni zahtjev koji po prirodi i sadržaju odgovara pribavljenoj imovinskoj koristi, oduzet će se dio imovinske koristi koji prelazi dosuđeni imovinskopravni zahtjev.

Čl. 1. st. 3. ZPOIKSKDP: Sud i tijela koja postupaju prema ovom Zakonu dužna su voditi računa je li oštećenik postavio imovinskopravni zahtjev. Ako je oštećenik postavio imovinskopravni zahtjev koji s obzirom na osnovu isključuje oduzimanje imovinske koristi, prema ovom Zakonu će se postupiti samo u odnosu na dio imovinske koristi ostvarene kaznenim djelom koji nije obuhvaćen imovinskopravnim zahtjevom.

Čl. 5. st. 2. ZPOIKSKDP: Ako drukčije nije propisano zakonom, u presudi kojom se okrivljenik oslobađa od optužbe za kazneno djelo, ili se optužba odbija osim u slučaju iz članka 6. ovog Zakona, odbit će se prijedlog za oduzimanje imovinske koristi ostvarene kaznenim djelom. Sud će tako postupiti i kad okrivljenik nije oslobođen od optužbe za kazneno djelo, ali je imovinska korist potpuno obuhvaćena dosuđenim imovinskopravnim zahtjevom.

Čl. 6. st. 4. ZPOIKSKDP: Ako sud ne utvrdi da je okrivljenik počinio kazneno djelo i ostvario imovinsku korist, ili je imovinska korist potpuno obuhvaćena dosuđenim imovinskopravnim zahtjevom, sud će postupiti prema odredbi članka 5. stavka 2. ovog Zakona.

Čl. 23. ZPOIKSKDP:

(1) Ako je u tijeku kaznenog postupka postavljen imovinskopravni zahtjev kojeg je sud u cijelosti ili djelomično dosudio, ili ako postoji ovršna odluka suda u parničnom postupku s kojom je zahtjev oštećenika u svezi s kaznenim djelom u cijelosti ili djelomično prihvaćen, ovrha se prema ovom Zakonu može odrediti samo u onoj mjeri u kojoj to neće onemogućiti potpuno namirenje oštećenika.

(2) U slučaju da je ovrha određena protivno odredbi stavka 1. ovog članka oštećenik, u ovršnom postupku radi namirenja tražbine Republike Hrvatske prema odredbama ovoga Zakona, ima položaj treće osobe koja traži da se ovrha proglasi nedopuštenom u cijelosti ili djelomično.

Čl. 24. st. 1. i 2. ZPOIKSKDP:

(1) Republika Hrvatska namirit će tražbinu oštećenika iz osnove imovinskopravnog zahtjeva samo do visine imovinske koristi oduzete u postupku prema ovom Zakonu.

(2) Ako je oštećenik upućen na parnicu ili ako je u tijeku parnica koju je pokrenuo oštećenik koji nije postavio imovinskopravni zahtjev, ovlašten je u roku od tri mjeseca od dana kad je saznao da je ovrha provedena predložiti privremenu mjeru radi osiguranja svoje tražbine u kojoj je protivnik osiguranja Republika Hrvatska.

Čl. 25. ZPOIKSKDP: Sud će, na prijedlog oštećenika, preinačiti ili ukinuti privremenu mjeru određenu radi osiguranja oduzimanja imovinske koristi ostvarene kaznenim djelom ako je to potrebno radi osiguranja imovinskopravnog zahtjeva.

U kontekstu konkretne teme ovog rada ta imovinska korist bit će stečena za pravnu osobu.

3. PRAVNA OSOBA KAO STJECATELJ IMOVINSKE KORISTI PRIBAVLJENE KAZNENIM DJELOM NJEZINE ODGOVORNE OSOBE

3.1. Odgovornost pravne osobe za kazneno djelo

Uži predmet ovoga rada jest analiza važećih zakonskih odredbi koje predstavljaju pravni okvir mogućnostima ostvarivanja naknade štete prouzročene kaznenim djelom kada je počinjeno kazneno djelo rezultiralo ostvarenjem protupravne imovinske koristi za pravnu osobu, a počinitelj je postupao zastupajući pravnu osobu kao njezina odgovorna osoba.

Institut kaznenopravne odgovornosti pravne osobe za kazneno djelo u Republici Hrvatskoj primarno je normiran Zakonom o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela (NN 151/03, 110/07, 45/11, 143/12 – dalje u tekstu: ZOPOKD), koji stjecanje imovinske koristi za pravnu osobu određuje kao jedan od temelja postojanja kaznenopravne odgovornosti pravne osobe za kazneno djelo.¹⁴ Sukladno čl. 5. st. 1. ZOPOKD-a odgovornost pravne osobe za kazneno djelo temelji se na krivnji odgovorne osobe.

3.2. Ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva od okrivljene pravne osobe – mogućnosti i zapreke

Kako će u pravilu kazneni postupak protiv okrivljenika koji je kao odgovorna osoba počinio kazneno djelo kojim je stekao imovinsku korist za pravnu osobu biti vođen zajedno s kaznenim postupkom protiv pravne osobe¹⁵ pa će i pravna osoba imati status okrivljenika, na istu će se svakako odnositi i odredbe o oduzimanju imovinske koristi stečene kaznenim djelom. Stoga će i prema istoj i oštećenik u tom istom kaznenom postupku moći staviti prijedlog za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva, koji će, ako bude dosuđen, prema postojećim zakonodavnim rješenjima i

14 Čl. 3. ZOPOKD:

(1) Pravna osoba kaznit će se za kazneno djelo odgovorne osobe ako se njime povređuje neka dužnost pravne osobe ili je njime pravna osoba ostvarila ili trebala ostvariti protupravnu imovinsku korist za sebe ili drugoga.

(2) Pod uvjetima iz stavka 1. ovoga članka pravna osoba kaznit će se za kaznena djela propisana Kaznenim zakonom i drugim zakonima u kojima su propisana kaznena djela.

15 Čl. 23. ZOPOKD:

(1) Za kazneno djelo pravne osobe i odgovorne osobe provest će se jedinstveni postupak i donijeti jedna presuda.

(2) Ako se protiv odgovorne osobe zbog pravnih ili drugih razloga ne može pokrenuti ili voditi kazneni postupak, postupak će se započeti i provesti samo protiv pravne osobe.

pratećoj sudskoj praksi u mjeri u kojoj je dosuđen isključiti oduzimanje imovinske koristi.¹⁶

Međutim u kakvoj će se procesnoj i materijalnopravnoj situaciji naći oštećenik kada nije u mogućnosti imovinskopravni zahtjev ostvariti od pravne osobe, a odgovorna osoba te pravne osobe je osuđena za kazneno djelo kojim je pravnoj osobi na štetu oštećenika pribavila imovinsku korist?

Naime, stupanjem na snagu Zakona o izmjenama i dopunama ZOPOKD-a (NN 45/11), izmijenjen je čl. 24. ZOPOKD-a. Tom izmijenjenom odredbom proširena je mogućnost primjene načela svrhovitosti kod kaznenog progona pravne osobe, tako da državni odvjetnik, neovisno o kakvom se kaznenom djelu radi, može odbaciti kaznenu prijavu ili odustati od kaznenog progona ako pravna osoba nema imovine ili je ona tako neznatna da ne bi bila dostatna niti za pokriće troškova postupka ili ako se protiv nje vodi stečajni postupak.¹⁷

U kaznenim postupcima u praksi upravo je to najčešće slučaj, jer su okrivljene pravne osobe u trenutku vođenja kaznenog postupka, što zbog proteka vremena, što zbog nezainteresiranosti njihovih okrivljenih odgovornih osoba za njihov opstanak i zakonito poslovanje, nerijetko poslovno neaktivne, u dugotrajnim blokadama ili u stečajnim postupcima. Vođenje kaznenih postupaka protiv takvih pravnih osoba niti u pravnom niti u faktičnom smislu ne ostvaruje svoju svrhu pa naprijed izneseno zakonsko rješenje zapravo omogućuje racionalno postupanje s aspekta troškova postupka.

Okrivljene pravne osobe također su nerijetko u međuvremenu i prestale postojati ne ostavljajući pravnog sljednika.

Bilo zbog prestanka njihovog postojanja bilo primjenom načela svrhovitosti, obustavljanjem ili nevođenjem kaznenog postupka protiv pravne osobe postaje izvjesno da imovinska korist koju je ta pravna osoba stekla kaznenim djelom od nje neće moći biti oduzeta, odnosno s druge strane da niti u odnosu na istu oštećeniku neće moći biti dosuđen imovinskopravni zahtjev.

Tada se u praksi izražajnije pojavila dvojba može li se, u takvim slučajevima i uopće, imovinskopravni zahtjev oštećenika dosuditi okrivljenoj odgovornoj osobi u slučaju donošenja osuđujuće presude za kazneno djelo kojim je ta odgovorna osoba stekla imovinsku korist za svoju pravnu osobu.

16 V. bilj. 13.

17 Čl. 3. Zakona o izmjenama i dopunama ZOPOKD (NN 45/11).

4. PRAVO OŠTEĆENE OSOBE NA NAKNADU ŠTETE PROUZROČENE KAZNENIM DJELOM – GRAĐANSKOPRAVNE ODREDBE

4.1. Građanskopravne odredbe – općenito

Odgovornost za naknadu štete općenito je u Republici Hrvatskoj normirana Zakonom o obveznim odnosima (NN 35/05, 41/08, 125/11 – dalje u tekstu: ZOO), u glavi koja se odnosi na izvanugovorne odnose. U općim načelima tako je prije svega propisano da tko drugom prouzroči štetu, dužan je naknaditi je ako ne dokaže da je šteta nastala bez njegove krivnje.¹⁸

Primjerice, imamo li u vidu da veliki udio kaznenih djela kojima se imovinska korist stječe za pravnu osobu otpada na kaznena djela prijevara u gospodarskom poslovanju i utaja poreza i drugih davanja, u doslovnom smislu odgovorna osoba u pravnoj osobi pravno je kao subjekt odvojena od svoje odgovorne osobe. Kod kaznenih djela prijevara u gospodarskom poslovanju tako najčešće imovinska korist stečena za pravnu osobu proizlazi iz ugovornog odnosa kojeg je oštećenik imao s pravnom osobom, dok je kod kaznenih djela utaja poreza pravna osoba obveznik plaćanja takvih davanja, čijim je neplaćanjem stekla nepripadnu imovinsku korist.

Promatrajući položaj oštećenika s “doslovno građanskopravnog” aspekta, njegov je pravni odnos s pravnom osobom, a ne s okrivljenikom kao odgovornom osobom. S druge strane ostaje pak činjenica da je upravno počinjenjem kaznenog djela od strane te odgovorne osobe, neovisno o činjenici što je ona postupala zastupajući pravnu osobu i u njezinu korist, oštećeniku uzrokovana šteta.

4.2. Odgovornost poslodavca za štetu koju uzrokuje njegov zaposlenik i odgovornost pravne osobe za štetu koju uzrokuje njezino tijelo

Zakon o obveznim odnosima nadalje izričito uređuje odgovornost za štetu poslodavca kada štetu uzrokuje njegov zaposlenik te odgovornost za štetu pravne osobe kada štetu prouzroči njezino tijelo.

Člankom 1061. ZOO-a tako je propisano da za štetu koju je zaposlenik u radu ili u vezi s radom prouzročio trećoj osobi odgovara poslodavac kod kojeg je zaposlenik radio u trenutku prouzročenja štete, osim ako dokaže da su postojali razlozi koji isključuju odgovornost zaposlenika, s tim da oštećenik ima pravo zahtijevati popravlanje štete i neposredno od zaposlenika ako je štetu prouzročio namjerno, a poslodavac koji je oštećeniku popravio štetu ima pravo od zaposlenika zahtijevati naknadu troškova popravlanja štete, ako je ovaj štetu prouzročio namjerno ili iz krajnje nepažnje.

Člankom 1062. ZOO-a propisano je da pravna osoba odgovara za štetu koju njezino tijelo prouzroči trećoj osobi u obavljanju ili u vezi s obavljanjem njezinih

18 Čl. 1045. st. 1. ZOO

funkcija. Pravna osoba ima pravo na naknadu od osobe koja je štetu skrivila namjerno ili krajnjom nepažnjom, ako za određeni slučaj nije što drugo u zakonu određeno.

Iz navedenih rješenja proizlazilo bi da oštećenik zahtjev za naknadom štete akokazneno djelo odgovorne osobe u pravnoj osobi predstavlja štetnu radnju, može postaviti prema pravnoj osobi u svakom slučaju, a u slučaju da je odgovorna osoba istovremeno i zaposlenik pravne osobe i neposredno prema njoj ako je šteta uzrokovana namjerno. Uzmemo li namjerno uzrokovanje štete u građanskopravnom smislu kao svojevrsni ekvivalent namjere kao oblika krivnje u kaznenopravnom smislu¹⁹, u građanskopravnom smislu oštećenik će moći postaviti zahtjev za naknadu štete neposredno prema odgovornoj osobi ako je ona istovremeno i zaposlenik pravne osobe, dok to ne bi mogao učiniti ukoliko nije.

S obzirom na sadržaj čl. 1062. ZOO-a, a imajući u vidu naprijed iznesene odredbe kaznenopravne naravi, prema kojima se imovinskopravni zahtjev može postaviti samo prema okrivljeniku, te činjenicu da je kazneno djelo same odgovorne osobe kao okrivljenika i u situaciji kada pravna osoba niti njezin sljednik više ne postoji ili se kazneno ne progoni, štetna radnja kojom se uspostavlja određeni izvanugovorni odnos između njega i oštećenika, analiza predmeta ovoga rada nastavlja se dalje na odnos okrivljenika i njegove pravne osobe.

Za potrebe ovoga rada ograničit ću se na uređenje tih odnosa Zakonom o trgovačkim društvima (NN 111/93, 34/99, 121/99, 52/00, 118/03, 107/07, 146/08, 137/09, 125/11, 152/11, 111/12, 68/13 – dalje u tekstu: ZTD), s obzirom na učestalost pojave upravo trgovačkih društava u ulozi okrivljenih pravnih osoba kao pravnih osoba koje su ostvarile protupravnu imovinsku korist postupanjem njihovih odgovornih osoba.

5. ODGOVORNOST ODGOVORNE OSOBE ZA ŠTETU SUKLADNO ZTD-U

5.1. Odgovornost članova trgovačkog društva za obveze društva

Odgovornost članova trgovačkih društava u ZTD-u definirana je čl. 10., koji istu uređuje ovisno o tome o kakvom je trgovačkom društvu riječ.²⁰ S obzirom

19 Kaznena djela o kojima je ovdje riječ najčešće će biti počinjena upravo s namjerom, budući da u svojim zakonskim opisima sadrže ili podrazumijevaju kao bitno obilježje postupanje "s ciljem da se za pravnu osobu postigne protupravna imovinska korist", za primjer v. čl. 247., 256., 258. KZ.

20 Čl. 10. ZTD:

(1) Članovi javnoga trgovačkoga društva i komplementari u komanditnome društvu odgovaraju za obveze društva osobno, solidarno i neograničeno cijelom svojom imovinom.

(2) Članovi društva s ograničenom odgovornošću, dioničari dioničkoga društva i komanditori u komanditnom društvu ne odgovaraju za obveze društva izuzev kada je to određeno ovim Zakonom.

na način na koji sukladno istoj odredbi za obveze društva odgovaraju članovi javnog trgovačkog društva i komplementari u komanditnom društvu (osobno, solidarno i neograničeno svojom imovinom), navedeno ne ostavlja prostora dvojbi odgovornosti za štetu i u slučaju počinjenja kaznenog djela kojim je trgovačko društvo steklo imovinsku korist.

Članovi društva s ograničenom odgovornošću, dioničari dioničkog društva i komanditori u komanditnom društvu ne odgovaraju za obveze društva osim ako je to izričito predviđeno zakonom. Jedan od tih zakonom predviđenih slučajeva koji bi se na odgovarajući način odnosio na situaciju kada šteta proizlazi iz kaznenog djela kojim je trgovačko društvo steklo imovinsku korist, nalazi se u čl. 10. st. 3. i st. 4. t. 2. ZTD-a. U navedenim odredbama ZTD naime izričito propisuje da onaj tko zloupotrebljava okolnost da kao član trgovačkog društva ne odgovara za njegove obveze ne može se pozvati na to da po zakonu ne odgovara za te obveze. Pri tomu se između ostalog smatra da je ispunjena pretpostavka za odgovornost člana društva, osobito ako isti koristi društvo da bi oštetio vjerovnike.

Iz navedenoga bi proizlazilo da bi oštećenik zahtjev za naknadu štete temeljem navedene odredbe mogao postaviti prema odgovornoj osobi čijim kaznenim djelom je trgovačko društvo na njegovu štetu ostvarilo protupravnu imovinsku korist ako je ta odgovorna osoba istovremeno i član društva.

5.2. Odgovornost za štetu odgovornih osoba društva

U odnosu na osobe koje zastupaju pravnu osobu, ZTD u čl. 252. propisuje obvezu članova uprave dioničkog društva na dužnu pozornost te njihovu odgovornost, navodeći da članovi uprave koji povrijede svoje obveze odgovaraju za štetu društvu kao solidarni dužnici.²¹ Stavkom 5. istog članka propisana je

(3) Onaj tko zloupotrebljava okolnost da kao član trgovačkoga društva ne odgovara za obveze društva ne može se pozvati na to da po zakonu ne odgovara za te obveze.

(4) Smatra se da je ispunjena pretpostavka za odgovornost člana društva iz stavka 3. ovoga članka naročito:

1. ako koristi društvo za to da bi postigao cilj koji mu je inače zabranjen,
2. ako koristi društvo da bi oštetio vjerovnike,
3. ako protivno zakonu upravlja imovinom društva kao da je to njegova imovina,
4. ako u svoju korist ili u korist neke druge osobe umanjuje imovinu društva, iako je znao ili morao znati da ono neće moći podmiriti svoje obveze.

21 Čl. 252. ZTD:

(1) Član uprave ne postupa protivno obvezi o načinu vođenja poslova društva ako pri donošenju poduzetničke odluke smije na temelju primjerenih informacija razumno pretpostaviti da djeluje za dobrobit društva.

(2) Članovi uprave koji povrijede svoje obveze odgovaraju za štetu društvu kao solidarni dužnici. U slučaju spora članovi uprave moraju dokazati da su primijenili pozornost urednog i savjesnog gospodarstvenika.

(3) Članovi uprave naročito su odgovorni za štetu ako suprotno ovome Zakonu:

1. vrate dioničarima ono što su uložili u društvo,
2. isplate dioničarima kamate ili dividendu,
3. upišu, steknu, uzmu u zalag ili povuku vlastite dionice društva ili nekoga drugoga društva,

mogućnost vjerovnicima da zahtjev za naknadu štete postave članovima uprave ako ne mogu svoje tražbine podmiriti od društva ukoliko član uprave grubo povrijedi dužnost da primijeni pozornost urednog i savjesnog gospodarstvenika. Vjerovnici se nadalje štite i propisanim pravilom da se u tim slučajevima obveza da im se nadoknadi šteta ne može otkloniti tako da se društvo odrekne zahtjeva prema članu uprave ili da o zahtjevu sklopi nagodbu (što društvo inače može u skladu sa st. 4. istoga članka), a niti time što se radnja temeljila na odluci glavne skupštine, što je sukladno st. 4. istog članka razlog isključenja obveze člana uprave na naknadu štete.

Propisi za članove uprave vrijede i za njihove zamjenike²², a čl. 252. ZTD-a na odgovarajući se način odnosi i na izvršne direktore²³ te članove nadzornog odbora²⁴, odnosno upravnog odbora²⁵ dioničkog društva, kao i na članove uprave i nadzornog odbora društva s ograničenom odgovornošću.²⁶

4. izdaju dionice prije nego što se za njih u cjelini uplati nominalni iznos ili veći iznos za koji su izdane,

5. razdijele imovinu društva,

6. obave plaćanja nakon što nastupi nesposobnost društva za plaćanje, odnosno nakon što dođe do prezaduženosti društva,

7. dadu naknadu članovima nadzornog odbora,

8. dadu kredit,

9. kod uvjetnog povećanja kapitala izdaju dionice suprotno svrsi ili prije nego što se one u cjelini uplate.

(4) Obveza naknade štete ne postoji ako se radnja članova uprave temelji na odluci glavne skupštine. Odobrenje radnje od strane nadzornog odbora ne isključuje odgovornost. Društvo se može odreći zahtjeva za naknadu štete ili o njemu sklopiti nagodbu tek po proteku tri godine od nastanka zahtjeva ali samo onda ako se s time suglasi glavna skupština i ako tome ne prigovori manjina koja raspolaže dionicama koje predstavljaju s najmanje desetinu temeljnog kapitala društva i prigovor se ne unese u zapisnik sa skupštine. To vremensko ograničenje ne vrijedi ako je onaj tko je odgovoran za naknadu štete nesposoban za plaćanje i ako, da bi otklonio otvaranje stečajja, sklopi nagodbu sa svojim vjerovnicima ili se pak obveza naknade štete uredi stečajnim planom.

(5) Zahtjev za naknadu štete mogu postaviti i vjerovnici društva ako ne mogu svoje tražbine podmiriti od društva. To vrijedi u slučajevima osim onih iz stavka 3. ovoga članka samo onda ako član uprave grubo povrijedi dužnost da primijeni pozornost urednog i savjesnog gospodarstvenika. U odnosu na vjerovnike društva obveza da se nadoknadi šteta ne može se otkloniti tako da se društvo odrekne zahtjeva ili da o zahtjevu sklopi nagodbu niti time što se radnja temeljila na odluci glavne skupštine. Ako je nad društvom otvoren stečajni postupak, za vrijeme trajanja tog postupka pravo vjerovnika društva protiv članova uprave ostvaruje stečajni upravitelj.

(6) Zahtjevi iz prethodnih stavaka ovoga članka zastaraju za pet godina.

22 Čl. 253. ZTD.

23 Čl. 272.1 st. 9. ZTD.

24 Čl. 272. st. 1. ZTD.

25 Čl. 272.k ZTD.

26 Čl. 430. i 439. ZTD.

6. IMOVINSKOPRAVNI ZAHTJEV PREMA ODGOVORNOJ OSOBI KAO POČINITELJU KAZNENOG DJELA KOJIM JE PRIBAVLJENA IMOVINSKA KORIST ZA PRAVNU OSOBU

6.1. Kazneno djelo kao temelj izvanugovornog odnosa između oštećenika i okrivljene odgovorne osobe

Iz sadržaja naprijed iznesenih odredbi ZOO-a i ZTD-a, koji se odnose na materiju koja je predmetom ovoga rada razvidno je da se, neovisno o kaznenopravnom aspektu štetne radnje odgovorne osobe, oštećenoj osobi u određenim okolnostima priznaje njezin interes da se obešteti izravno od odgovorne osobe koja joj je prouzročila štetu.

Polazeći od temeljnih načela prije svega samih obveznih odnosa, a potom poglavito kaznenog prava, nesporno je da je onaj tko drugome prouzroči štetu dužan nadoknaditi ju, osim ako ne dokaže da je šteta nastala bez njegove krivnje. U situaciji u kojoj je štetnik istovremeno i okrivljenik koji je proglašen krivim za kazneno djelo, već samim tim okrivljenik neće moći dokazati da je šteta nastala bez njegove krivnje, pa zbog toga neće moći niti otkloniti svoju građanskopravnu odgovornost za kaznenim djelom prouzročenu štetu. Pritom kazneno djelo kao takvo predstavlja štetnu radnju.

Ovo temeljno pravilo obveznog prava ukazuje na rješenje dvojbi glede odgovornosti za štetu osobe koja je proglašena krivom za kazneno djelo kojim je oštećeniku prouzročena šteta, pa i u situaciji kada je ta osoba kazneno djelo počinila u svojstvu odgovorne osobe u pravnoj osobi i u korist pravne osobe.

Kazneno djelo kao takvo vezano je uz fizičku osobu počinitelja, koji da bi bio proglašen krivim mora ostvariti objektivna i subjektivna obilježja kaznenog djela. Njegovo kazneno djelo temelj je i kaznenopravnoj odgovornosti pravne osobe koju je pritom zastupao i koja je stekla imovinsku korist.

Ograničavanje odgovornosti za štetu prouzročenu kaznenim djelom samo na pravnu osobu koja je istim stekla imovinsku korist značilo bi tumačenje po kojem se pravilu odvojenosti imovine odgovorne osobe od imovine pravne osobe daje prednost pred pravilom da je osoba koja je počinila kazneno djelo dužna nadoknaditi prouzročenu štetu, a koje se nameće kao neprihvatljivo. Apsolutnu neograničenost u neodgovornosti odgovorne osobe u tom smislu ne predviđaju niti propisi obveznog prava niti prava društava, kako to proizlazi iz ranije izloženog.

Neprihvatljivost drukčijeg tumačenja posebice dolazi od izražaja u situacijama kada se kazneni postupak protiv pravne osobe obustavi ili ne pokrene ili kada pravna osoba prestane uopće postojati. Od takve pravne osobe neće biti moguće oduzeti imovinsku korist stečenu kaznenim djelom, ali će i nadalje egzistirati fizička odgovorna osoba koja je proglašena krivom za kazneno djelo kojim je oštetila drugu osobu i kao takva će biti odgovorna za naknadu time prouzročene štete.

6.2. Ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva neposredno od odgovorne osobe s aspekta odredbi obveznog prava i prava društava

Analiza relevantnih odredbi drugih propisa, osim kaznenopravnih, ovdje je iznesena radi usporedbe donose li oni kakvu pravnu zapreku ostvarivanju imovinskopravnog zahtjeva neposredno od odgovorne osobe, imajući u vidu pravilo da se imovinskopravni zahtjev može odnositi na zahtjev koji bi se mogao podnijeti u parnici.

Naprijed iznesene odredbe ZOO-a nedvosmislene su kad je u pitanju odgovorna osoba koja je istovremeno zaposlenik pravne osobe, s obzirom na to da propisuju pravo vjerovnika naknadu štete tražiti neposredno od takvog zaposlenika, ako je štetu prouzročio namjerno, a što će najčešće biti slučaj kada je štetna radnja kazneno djelo.

ZOO takvu odredbu ne sadrži u odnosu na štetu koju trećoj osobi prouzroči tijelo pravne osobe pa bi iz nje proizlazilo da ako odgovorna osoba nije istovremeno i zaposlenik pravne osobe oštećenik svoj zahtjev za naknadu štete može ostvarivati samo od pravne osobe. Pravna osoba ako je štetu nadoknadila ima pravo na naknadu od osobe koja je štetu skrivila namjerno ili krajnjom nepažnjom, ako za određeni slučaj nije što drugo u zakonu određeno.

U tom dijelu međusobni odnos odgovorne osobe koja je uzrokovala štetu i pravne osobe u ime koje je pritom postupala, a potom i samog oštećenika prema njima, uređuje međutim ZTD, koji propisuje pretpostavke odgovornosti odgovorne osobe za štetu koju je prouzročila svojoj pravnoj osobi ili trećoj osobi.

ZTD polazi prije svega od odgovornosti za štetu odgovorne osobe prema samoj pravnoj osobi, a vjerovnicima omogućuje svoj zahtjev ostvarivati od odgovorne osobe ako isti ne mogu svoje tražbine podmiriti od društva ako odgovorna osoba grubo povrijedi dužnost da primijeni pozornost urednog i savjesnog gospodarstvenika.

Povreda dužnosti odgovorne osobe da primijeni pozornost urednog i savjesnog gospodarstvenika kao pretpostavka njezine neposredne odgovornosti za štetu trećoj osobi podrazumijevala bi se ako je odgovorna osoba počinila kazneno djelo. Počinjenjem kaznenog djela naime odgovorna osoba ne samo da je oštetila treću osobu, već je oštetila i svoju pravnu osobu ima li se u vidu da dužnost primjene pozornosti urednog i savjesnog gospodarstvenika podrazumijeva prije svega dužnost zastupanja i vođenja poslova društva u skladu sa zakonom. Nadalje, kaznenopravna odgovornost odgovorne osobe za kazneno djelo kojim je pribavljena imovinska korist za pravnu osobu dovodi do odgovornosti pravne osobe za to isto kazneno djelo, a i pribavljena imovinska korist, budući da će nužno morati biti vraćena, znači da stečena imovina društva njemu zapravo ne pripada, već je posljedica prouzročenja štete koju zbog toga trpi treća osoba.

Na temelju iznesenog, zaključuje se da prema važećim zakonskim propisima u Republici Hrvatskoj ne postoji zapreka da se prvotno istaknuto temeljno načelo da je onaj tko prouzroči štetu drugome dužan istu nadoknaditi primijeni

dosljedno u situacijama kada je fizička osoba kao odgovorna osoba u pravnoj osobi počinila kazneno djelo kojim je na štetu treće osobe za svoju pravnu osobu stekla protupravnu imovinsku korist kada oštećenik štetu ne može namiriti od te pravne osobe.

Takva situacija činjenično i pravno se zapravo izjednačava sa situacijom u kojoj fizička osoba počini kazneno djelo na štetu druge osobe, a istim pribavi imovinsku korist za treću fizičku osobu. Sama činjenica da se korist iz kaznenog djela nalazi kod treće fizičke osobe i da je počinitelj postupao kako bi upravo njoj, a ne sebi osobno, takvu korist pribavio, neće dovesti do isključenja odgovornosti počinitelja za štetu koju je takvim postupanjem prouzročio oštećeniku. Pritom se ne ulazi u druge građanskopravne mogućnosti razrješavanja na ovakvom temelju nastalih odnosa između počinitelja i treće osobe, odnosno oštećenika i treće osobe.

6.3. Ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva neposredno od odgovorne osobe kada pravna osoba i nadalje postoji

Iz ukupnosti svega iznesenoga zaključuje se da bi oštećenik u kaznenom postupku protiv fizičke odgovorne osobe koja je počinila kazneno djelo zastupajući svoju pravnu osobu i okoristivši ju mogao podnijeti prijedlog za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva neposredno od te fizičke osobe kao štetnika koji mu je štetnom radnjom (kaznenim djelom) prouzročio štetu. U slučaju donošenja osuđujuće presude i pod drugim pretpostavkama koje propisuje ZKP, nema zapreke da mu takav imovinskopravni zahtjev bude i dosuđen.

Oštećenik će zasigurno imati interes ostvarivati imovinskopravni zahtjev od odgovorne fizičke osobe u situaciji kada taj zahtjev nije u mogućnosti ostvariti od pravne osobe, primjerice jer pravna osoba više ne postoji ili je zbog nedostatka imovine kazneni postupak protiv nje obustavljen ili nije ni pokrenut.

U situaciji kada pravna osoba i nadalje postoji i kada će i kazneni postupak protiv nje biti okončan donošenjem osuđujuće presude, oštećenik će svakako biti u prilici imovinskopravni zahtjev ostvariti od pravne osobe, koja je u konačnici stekla imovinsku korist kao svojevrсни ekvivalent šteti koju trpi oštećenik.

Odredba čl. 252. st. 5. ZTD-a²⁷ upućivala bi na mogućnost oštećenika da svoj zahtjev postavi neposredno odgovornoj osobi pod uvjetom da isti ne može ostvariti od društva. Drugi uvjet, da je član uprave grubo povrijedio dužnost da primijeni pozornost urednog i savjesnoga gospodarstvenika ispunjen je samom činjenicom da je posrijedi počinjeno kazneno djelo, kako je već naprijed izloženo. Nemogućnost ostvarivanja zahtjeva oštećenika od društva kao pretpostavka njegovog ostvarivanja od odgovorne osobe sukladno ZTD-u navodi na zaključak da u kaznenom postupku koji je okončan donošenjem osuđujuće presude i protiv okrivljenika fizičke odgovorne osobe i protiv okrivljene pravne osobe, oštećenik neće biti u prilici svoj zahtjev ostvariti od okrivljene fizičke odgovorne osobe jer ima mogućnost

²⁷ V. bilj. 21.

isti ostvariti od pravne osobe. Tek ako bi se u budućnosti pokazalo da dosuđeni imovinskopravni zahtjev prema pravnoj osobi ne može ostvariti, mogao bi pozivom na čl. 252. st. 5. ZTD-a naknadno pokrenuti parnični postupak protiv odgovorne osobe.

Navedena odredba odnosi se međutim na zahtjev oštećenika koji on ima prema pravnoj osobi temeljem pravnog odnosa u kojem se s tom pravnom osobom nalazi, a iz kojeg proizlazi obveza pravne osobe, i kojom bi oštećenik u parnici mogao teretiti pravnu osobu. Za tu obvezu pravne osobe sukladno čl. 252. st. 5. ZTD-a odgovarala bi odgovorna osoba kao fizička osoba pod uvjetima tog zakona (da je grubo povrijedila dužnost da primjeni pozornost urednog i savjesnog gospodarstvenika i da oštećenik svoju tražbinu ne može podmiriti od društva) pa bi pod navedenim uvjetima oštećenik i odgovornu osobu mogao teretiti u parnici.

Ističe se međutim da je ovdje riječ o obvezi pravne osobe, za koju odgovorna osoba odgovara. Pravni temelj zahtjeva oštećenika neposredno prema odgovornoj osobi je različit, taj zahtjev je neposredan, proizlazi iz kaznenog djela koji je štetna radnja i kao takav je temelj izvanugovornog odnosa oštećenika s počiniteljem osobno. Stoga u tom smislu ne postoji obveza oštećenika da svoj zahtjev najprije bezuspješno pokuša ostvariti od pravne osobe.

Odvojenost odgovorne osobe i pravne osobe u čije ime ona nastupa, njihovi međusobni odnosi i odgovornosti predmetom su regulacije pravilima obveznog prava i prava društava do trenutka dok postupanje odgovorne osobe ne preraste u kazneno djelo. Tada činjenica da se radi o počinitelju kaznenog djela sama po sebi uspostavlja izvanugovorni odnos prema oštećeniku temeljem kojeg je počinitelj kaznenog djela dužan nadoknaditi kaznenim djelom uzrokovanu štetu.

Preostala pitanja koja ostaju za razriješiti u situaciji kada je odgovorna osoba osobno doista i nadoknadila štetu oštećeniku na ovoj osnovi, odnosno kada je oštećeniku dosuđen imovinskopravni zahtjev prema okrivljenoj odgovornoj osobi, odnose se na međusobne odnose te odgovorne osobe i njezine pravne osobe, ukoliko ona i dalje postoji.

Obeštećenjem oštećenika od strane odgovorne osobe valjalo bi uzeti da je time i pravna osoba ispunila svoju obvezu budući da bi, u slučaju da je oštećenika obeštetila pravna osoba, ona takav zahtjev dalje trebala uputiti prema odgovornoj osobi pa bi ona u konačnici opet bila obvezna na istu činidbu.

6.4. Oduzimanje imovinske koristi stečene kaznenim djelom od pravne osobe kada je odgovorna osoba obeštetila oštećenika

Načelo oduzimanja imovinske koristi artikulirano je pravilom da nitko ne može zadržati imovinsku korist ostvarenu protupravnom radnjom.²⁸ U odnosu prema imovinskopravnom zahtjevu, institut oduzimanja imovinske koristi kao zahtjev države zakonski je suprotstavljeni zahtjev, a u njihovom međusobnom odnosu zakon daje prednost imovinskopravnom zahtjevu oštećenika. O tome je već

28 V. bilj. 12.

bilo riječi²⁹, a ovdje se samo kratko ponavlja da to proizlazi iz odredbe čl. 77. st. 2. KZ-a, kojom je propisano da ako je oštećeniku dosuđen imovinskopravni zahtjev koji po prirodi i sadržaju odgovara pribavljenoj imovinskoj koristi, oduzet će se samo dio imovinske koristi koji prelazi dosuđeni imovinskopravni zahtjev. Na isto se nadovezuju i prateće odredbe Zakona o postupku oduzimanja imovinske koristi stečene kaznenim djelom i prekršajem.

S obzirom na navedeno, sama činjenica da je oštećeniku dosuđen imovinskopravni zahtjev bit će razlog da se ne primjeni institut oduzimanja imovinske koristi od okrivljene i osuđene pravne osobe.

Imajući u vidu činjenicu da oštećenik međutim ima pravni temelj za ostvarivanje naknade štete i od okrivljene odgovorne osobe (temeljem činjenice da je ista na njegovu štetu počinila kazneno djelo) i od same pravne osobe (koja je bila u pravnom odnosu s oštećenikom), a potom je pravna osoba još i kaznenopravno odgovorna jer je kaznenim djelom svoje odgovorne osobe stekla protupravnu imovinsku korist koja je ekvivalent šteti oštećenika, valjalo bi oštećeniku omogućiti da naknadu svoje štete ostvaruje bilo od jedne ili druge osobe. Drugim riječima, odgovornost za štetu odgovorne fizičke osobe i pravne osobe u tom bi slučaju bila međusobno solidarna.

Zaštita prava oštećenika u kaznenom postupku u ovom bi segmentu bila potpunija kada bi se oduzimanje imovinske koristi obvezno primjenjivalo prema svakome tko je istu stekao kaznenim djelom neovisno o dosuđenom imovinskopravnom zahtjevu. Tada bi oduzeta imovinska korist služila kao svojevrsno osiguranje oštećeniku u slučaju da osoba prema kojoj je mu je dosuđen imovinskopravni zahtjev isti ne izvrši. S druge strane, bila bi osiguranje državi da ako se imovinskopravni zahtjev ne izvrši i oštećenik isti prisilno ne naplati, imovinska korist stečena kaznenim djelom neće ostati neoduzeta. Navedeno bi podrazumijevalo novi i drukčiji sustav uređenja instituta oduzimanja imovinske koristi stečene kaznenim djelom u odnosu na onaj koji aktualno postoji u Republici Hrvatskoj.

7. ZAKLJUČAK

Analiza iznesenih pozitivnih kaznenopravnih i drugih odredbi koje u Republici Hrvatskoj reguliraju naknadu štete prouzročene kaznenim djelom pokazuje da bi oštećenik u kaznenom postupku protiv okrivljenika fizičke odgovorne osobe i pravne osobe mogao podnijeti prijedlog za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva i u slučaju osuđujuće presude isti ostvariti od jedne ili od druge osobe. Njegov zahtjev prema fizičkoj odgovornoj osobi temelji se na počinjenom kaznenom djelu kojim mu je uzrokovana šteta i kao takav na neki način i samostalno egzistira neovisno o pravnoj sudbini pravne osobe.

²⁹ V. bilj. 13.

Eventualne dvojbe koje bi proizlazile iz činjenice da je fizička odgovorna osoba kazneno djelo počinila zastupajući pravnu osobu i stekavši za nju imovinsku korist otklanja činjenica da osobna odgovornost za štetu zbog počinjenja kaznenog djela postoji neovisno o građanskopravnim aspektima odnosa takvog počinitelja i njegove pravne osobe, ili bi u odnosu na njih barem trebala imati prednost.

Ovo poglavito kada se ima u vidu da oštećeniku u kaznenom postupku imovinskopravni zahtjev može biti dosuđen samo u odnosu na okrivljenika koji je proglašen krivim, a da s druge strane kaznenopravna odgovornost pravne osobe proizlazi i nužno je vezana uz kaznenopravnu odgovornost njezine odgovorne fizičke osobe.

Summary

ASSERTING A CLAIM FOR INDEMNIFICATION TOWARDS A DEFENDANT WHO COMMITTED A CRIMINAL OFFENCE AS A RESPONSIBLE PERSON OF A LEGAL PERSON WHICH GAINED ASSETS FROM SUCH OFFENCE

A person injured by a criminal offence is entitled to claim for its restitution from the person who caused such damage by committing a criminal offence. When the damage results from a criminal offence that was committed by a responsible person while representing a legal person and when gaining assets for the legal person, the injured person is entitled to claim for damage restitution from both legal person and responsible person. Legal person's liability then derives from its legal relationship with the injured person, which relationship came into existence through a criminal offence. Responsible person's liability derives from the fact that he/she is the perpetrator of a criminal offence as such. Criminal offence committed by a responsible person as a natural person is an act of damage which results in a non-contractual obligation of the responsible person to restitute damage to the injured person.

Key words: claim for indemnification, legal person, responsible person, criminal offence, damage restitution.

Zusammenfassung

VERMÖGENSRECHTLICHER ANSPRUCH GEGENÜBER DEM BESCHULDIGTEN ALS VERANTWORTLICHER PERSON, WELCHE DIE STRAFTAT DER BEREICHERUNG ZUGUNSTEN EINER JURISTISCHEN PERSON GEGANGEN HAT

Die Person, welche durch die Straftat geschädigt wurde, hat das Recht, den Schaden von der Person, welche durch die Straftat diesen Schaden begangen hat, zu ersetzen. Wenn der Schaden aus der Straftat, begangen von der verantwortlichen Person in der Eigenschaft des Vertreters einer juristischen Person, hervorgeht, wobei sich durch ihre Handlung die juristische Person bereichert hat, kann der Geschädigte den Schadenersatz sowohl von juristischer als auch von verantwortlicher natürlicher Person fordern. Die von der verantwortlichen natürlichen Person begangene Straftat stellt eine unerlaubte Handlung dar, durch welche zwischen dieser Person und dem Geschädigten das unmittelbare außervertragliche Verhältnis entstand, durch welches die verantwortliche Person zum Schadenersatz verpflichtet wurde.

Schlüsselwörter: vermögensrechtlicher Anspruch, Straftat, Schaden, Bereicherung, juristische Person.

Riassunto

PRETESA PATRIMONIALE NEI CONFRONTI DELL'IMPUTATO PERSONA RESPONSABILE QUANDO MEDIANTE REATO HA TRATTO VANTAGGIO ECONOMICO A FAVORE DELLA PERSONA GIURIDICA

Chi abbia patito un danno derivante da reato ha diritto al risarcimento da parte del soggetto che mediante la commissione del reato ha cagionato tale danno. Quando il danno deriva da reato che ha commesso il soggetto responsabile della persona giuridica, rappresentando tale soggetto giuridico e traendo vantaggio a favore di tale soggetto, la persona offesa ha diritto al risarcimento del danno da parte della persona giuridica con la quale aveva un rapporto giuridico, sorto mediante la commissione del reato oppure da parte della persona responsabile quale persona fisica, la quale mediante la commissione del reato gli abbia cagionato il danno. Il reato della persona fisica responsabile rappresenta il comportamento lesivo mediante il quale tra la stessa e la persona offesa è sorto il loro reciproco e diretto rapporto extracontrattuale, fondamento dell'obbligo risarcitorio.

***Parole chiave:** pretesa giuridica patrimoniale, reato, danno, vantaggio economico, persona giuridica.*